

Enskild motion

Motion till riksdagen 2015/16:1607

av Magda Rasmusson och Jonas Eriksson (båda MP)

Centrum för samisk hälsa

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över inrättandet av ett centrum för samisk hälsa och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Samerna är Sveriges urfolk och erkändes av riksdagen 1977. Trots detta glöms den samiska befolkningen alltför ofta bort. Sveriges riksdag behöver uppmärksamma vilka problem denna grupp möter och ta ansvar för att hitta politik som förbättrar rådande situation.

Psykisk ohälsa bland samer

Ett av de största problemen i Sápmi idag är den psykiska ohälsan. När vi tittar på samer som grupp och jämför med svenskar utan samisk bakgrund är det uppenbart att situationen är akut och långt mycket värre än bland resten av befolkningen. Det finns en mängd forskning som visar att det är högre grad av självmordsförsök, depressioner och missbruk, bland annat siffror från Psykiatriska kliniken på Norrlands universitetssjukhus.

Det finns flera olika anledningar till att samer som grupp är utsatta när det kommer till psykisk hälsa; bland annat handlar det om de särskilda förhållanden som uppstår när man är en del av ett urfolk. Det kan handla om osäkerhet och maktlöshet kring politiken som avgör förutsättningar för rennäringen, diskriminering och stigmatisering, brister i rätten till det samiska språket, identiteten samt brist på framtidstro. För att förstå den unika situationen behövs speciell kompetens, något som brister i den svenska vården. Det finns forskning som visar på hur samer som söker professionell vård i Sverige

upplever bemötandet och behandlingen som otillräcklig och ignorant. Dagens svenska vård är alltså inte anpassad efter befolkningen i Sverige vilket är ett stort misslyckande. Det är dags att satsa mer för att vården ska vara neutral och komma hela landets befolkning till del.

Arbetet som redan pågår

Det görs dock redan idag en del på det här området. Två tydliga åtgärder är:

1. Landstingen i Norrbotten och Västerbotten driver ett projekt med Region Jämtland Härjedalen med pengar från Socialdepartementet för att jobba med samverkan och kunskapsuppbyggnad för psykisk hälsa.
2. Sametinget fick i april i uppdrag av Socialdepartementet att kartlägga samers psykosociala hälsa. Det är en viktig insats, men tyvärr är den inte tillräckligt ambitiös. 700 000 kronor fick Sametinget i medel för att undersöka situationen, något som inte ens räcker till två heltidstjänster.

Även om frågan uppmärksammas allt mer behövs krafttag och satsningar på konkreta åtgärder. Kartläggning och samverkan är steg i rätt riktning, men vi måste göra mer. Norge ligger tydligt i framkant i de här frågorna. I och med att det finns många gemensamma nämnare mellan Norge och Sverige som är relevanta för samepolitiken finns all anledning att rikta blicken ditåt.

Norge som förebild

I norska delen av Sápmi finns sedan 2013 ett samiskt nationellt kunskapscenter, kallat SANKS. Det har specialiserat sig på psykisk vård och missbruksvård inom den samiska befolkningen. Personalen har kompetens i samers levnadssätt och samisk kultur och förstår på så sätt verkligheten som patienterna befinner sig i. Detta är något Sverige inte har lyckats leverera, vilket leder till att samiska patienter söker sig över gränsen för vård.

I våras tecknade Region Jämtland Härjedalen ett avtal med SANKS som innebär att regionen får stöd vid vård av samiska patienter och att det är möjligt att remittera patienter från området till centret i Norge. Detta avtal är lovvärt, men säger också något om kvaliteten på den svenska vården. Därför måste vi följa Norges exempel och visa ambitioner i frågan.

Specialisering före generella insatser bäst på kort sikt

Alternativet till ett nationellt centrum är att istället satsa på kompetenshöjning för all personal i vården, men troligtvis innebär specialisering gentemot grupper som samhället inte klarar av att erbjuda tillräckligt kvalitativ omsorg bättre resultat på kort sikt. Det är

viktigare att marginaliserade grupper kan vända sig till kvalificerade instanser och känna sig trygga med att de kommer få hjälp än att den generella kunskapsnivån höjs lite grann. Annars riskerar vi att missbrukare och psykiskt sjuka i Sápmi inte vågar vända sig till professionell hjälp överhuvudtaget eftersom de riskerar att bemötas med oförståelse och okunskap.

SANKS i Norge erbjuder dessutom kompetenshöjning kring samers kultur och hälsa till andra vårdinstanser och fungerar på det sättet som ett nav i en generell kompetensökning och utveckling mot en vård där den samiska befolkningen garanteras att få hjälp utifrån sin situation oavsett vart de vänder sig. Något liknande skulle behövas i Sverige och vi tror att ett specialiserat centrum kan vara ledande i den utvecklingen.

Målbilden är förstås att samer lika lite som någon annan grupp i Sverige ska behöva välja rätt klinik för att det finns dåliga alternativ som de behöver välja bort. Men diskrepansen mellan ideal och verklighet är idag alltför stor och situationen är akut för de samer som idag befinner sig i djup psykisk ohälsa. Därför behöver vi specialisera oss och inrätta ett centrum för samisk hälsa även i Sverige.

Magda Rasmusson (MP)

Jonas Eriksson (MP)